

HLAVA VII PRÁVA A POVINNOSTI

Díl 1 Práva a povinnosti žadatele o udělení mezinárodní ochrany

§ 41 (Odevzdání cestovního dokladu)

(1) Žadatel o udělení mezinárodní ochrany je povinen při poskytnutí údajů k podané žádosti o udělení mezinárodní ochrany odevzdat ministerstvu svůj cestovní doklad; to neplatí, pokud pobývá na území na základě povolení k pobytu. Cestovní doklad se odevzdává na dobu řízení. Žadatel o udělení mezinárodní ochrany, na kterého se nevztahuje povinnost odevzdat cestovní doklad, je povinen při poskytnutí údajů k podané žádosti o udělení mezinárodní ochrany předložit svůj cestovní doklad.

(2) Ministerstvo předá bez zbytečného odkladu cestovní doklad cizince, který pobývá v přijímacím středisku na mezinárodním letišti, policii za účelem ukončení pobytu cizince, pokud

- a) nepodal žalobu³¹⁾ proti rozhodnutí o neudělení mezinárodní ochrany nebo nemá-li žaloba odkladný účinek,
- b) nepodal kasační stížnost nebo kasační stížnost s návrhem na přiznání odkladného účinku, nemá-li jej ze zákona^{8a)}.

(3) Pokud bylo rozhodnuto o udělení azylu nebo doplňkové ochrany, ministerstvo cestovní doklad uschová. Ministerstvo předá cestovní doklad cizinci, dojde-li k odnětí nebo zániku azylu nebo doplňkové ochrany; nelze-li cizinci cestovní doklad předat, ministerstvo jej i nadále uschová.

(4) Žadatel o udělení mezinárodní ochrany je povinen ministerstvu při poskytnutí údajů k podané žádosti o udělení mezinárodní ochrany odevzdat průkaz o povolení k dlouhodobému pobytu vydaný podle zákona o pobytu cizinců na území České republiky.

³¹⁾ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

^{8a)} Díl 1 hlavy III části třetí zákona č. 150/2002 Sb.

I. Povinnost odevzdat cestovní doklad a průkaz o povolení k dlouhodobému pobytu

Žadatel o udělení mezinárodní ochrany je povinen odevzdat ministerstvu svůj cestovní doklad, pokud jím disponuje, a to nejpozději v průběhu úkonu poskytnutí údajů k podané žádosti. Zákon stanoví, že cestovní doklad se odevzdává na dobu řízení. V průběhu správního řízení žadatel cestovní doklad nepotřebuje, protože svou totožnost na území ČR osvědčuje průkazem žadatele o udělení mezinárodní ochrany (§ 57) a rovněž mu není dovoleno bez závažného důvodu opustit území během řízení ve věci mezinárodní ochrany, tudíž cestovní doklad nepotřebuje ani z tohoto titulu.

Povinnost odevzdat cestovní doklad ministerstvu do úschovy neplatí, pokud žadatel má rovněž jiné povolení k pobytu na území České republiky. Jiným povolením k pobytu bude však takové povolení, které žádostí o ochranu nezaniká, zejména tedy povolení k trvalému pobytu nebo povolení pobytu rodinným příslušníkům občanů EU. V takovém případě je pouze povinen svůj cestovní doklad předložit a ministerstvo si může pořídit kopii za účelem ověření totožnosti.

II. Oprávnění ministerstva nakládat s odevzdaným cestovním dokladem

V případě udělení azylu nebo doplňkové ochrany ministerstvo cestovní doklad zpět cizinci **nevrací**, protože je poživatel mezinárodní ochrany oprávněn požádat buď o **cestovní doklad podle zákona o azylu**, pokud jde o azylanta (§ 61), nebo o tzv. **cizinecký pas** podle zákona o pobytu cizinců na území ČR (§ 64a), pokud se jedná o osobu požívající doplňkové ochrany. Cílem tohoto opatření je ochrana cizince proti státu jeho původu, přičemž osoby k cestování do třetího státu musí využít výše zmiňované cestovní doklady vydané Českou republikou. Osoba je udělením mezinárodní ochrany pod ochranou České republiky, a proto musí cestovat do zahraničí na základě dokladů vystavených Českou republikou. Díky tomu se pak mohou obracet v zahraničí na české zastupitelské úřady, když se objeví jakékoli problémy nebo ztratí doklady.

Pokud je poskytování mezinárodní ochrany jakýmkoliv způsobem ukončeno, cestovní doklad ministerstvo cizinci vrátí. Doklad vrátí i v případě zamítnutí žádosti o azyl, respektive pokud osoba pozbyde postavení žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Ministerstvo cestovní doklady, které není komu vrátit, například kvůli útěku žadatele, uschová; další postup řeší § 87 odst. 8.

V situaci, kdy cizinec pobývá v přijímacím středisku na mezinárodním letišti a jeho žádost o mezinárodní ochranu je zamítnuta, je ministerstvo oprávněno cestovní doklad rovnou odevzdat policii, která by měla docílit vyhoštění neúspěšného žadatele o mezinárodní ochranu mimo území členských států EU a k realizaci vyhoštění, případně dobrovolného návratu, potřebuje policie cestovní doklad cizince.

§ 42 (Benefity poskytované žadateli o udělení mezinárodní ochrany)

(1) Žadateli o udělení mezinárodní ochrany hlášenému k pobytu v azylovém zařízení se poskytnou

- a) ubytování, strava, základní hygienické prostředky a
- b) kapesné za podmínek stanovených v § 42a.

(2) Ministerstvo mimo služeb uvedených v odstavci 1 písm. a) zajistí psychologické, sociální a jiné nezbytné služby a věci s ohledem na individuální potřeby žadatele o udělení mezinárodní ochrany a podporu bezkonfliktního soužití v azylových zařízeních.

(3) Žadatel o udělení mezinárodní ochrany hlášený k pobytu v azylovém zařízení se podílí na úhradě nákladů na stravu a ubytování. K úhradě nákladů za ubytování a stravu mohou být použity pouze finanční prostředky žadatele o udělení mezinárodní ochrany, které převyšují částku životního minima⁹⁾ žadatele a společně s ním posuzovaných osob; společně posuzovanými osobami se pro účely tohoto zákona rozumí osoby uvedené v § 4 odst. 1 písm. a) až c) zákona o životním a existenčním minimu za podmínek uvedených v § 4 odst. 2 a 3 zákona o životním a existenčním minimu.

(4) Neposkytuje-li se v azylovém zařízení strava, poskytnou se žadateli o udělení mezinárodní ochrany finanční příspěvek ve výši odpovídající částce životního minima⁹⁾ žadatele o udělení mezinárodní ochrany a společně s ním posuzovaných osob. Po dobu poskytování finančního příspěvku žadateli o udělení mezinárodní ochrany kapesné nenáleží. Pokud zdravotní stav žadatele o udělení mezinárodní ochrany vyžaduje podle doporučení příslušného³²⁾ odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování, finanční příspěvek se zvýší o částku, o kterou se zvyšuje podle zvláštního právního předpisu³²⁾ částka živobytí osoby z důvodu dietního stravování. Finanční příspěvek náleží žadateli o udělení mezinárodní ochrany pouze

za dobu jeho přítomnosti v azylovém zařízení a poskytuje se předem formou zúčtovatelné zálohy.

(5) Ministerstvo stanoví pro azylová zařízení termíny poskytnutí finančního příspěvku podle odstavce 4 a termíny zveřejní na veřejně přístupném místě v azylovém zařízení.

(6) Poruší-li žadatel o udělení mezinárodní ochrany závažným způsobem povinnost dodržovat ubytovací řád pro azylová zařízení stanovenou v § 48 písm. a), rozhodne ministerstvo o snížení finančního příspěvku poskytovaného žadateli o udělení mezinárodní ochrany podle odstavce 4 až na výši odpovídající částce existenčního minima¹⁷⁾ na dobu 1 měsíce; závažným porušením povinnosti dodržovat ubytovací řád pro azylová zařízení se zejména rozumí to, že žadatel v azylovém zařízení ohrozí život nebo zdraví osob, vyrobí, přechovává anebo konzumuje alkohol nebo jinou návykovou látku, vyrábí nebo přechovává věci, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob nebo majetku, vstoupí do azylového zařízení pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky, opakovaně poruší zákaz kouření nebo soustavně nedodržuje zásady hygieny. Proti tomuto rozhodnutí lze podat rozklad, který nemá odkladný účinek. O snížení finančního příspěvku nelze rozhodnout, pokud byla za totožné jednání vykazující znaky přestupku podle § 93 odst. 3 písm. i) uložena pokuta.

(7) V případě hodném zvláštního zřetele lze služby podle odstavce 1 nebo 2 poskytovat i mimo azylové zařízení na základě smlouvy uzavřené ministerstvem s poskytovatelem služeb.

(8) Ministerstvo vyhláškou stanoví finanční úhradu za poskytnutou stravu a ubytování ve výši průměrných nezbytných nákladů.

(9) Ministerstvo poskytne žadateli o udělení mezinárodní ochrany, který je hlášen k pobytu v přijímacím nebo pobytovém středisku, jednorázový finanční příspěvek ve výši 5 000 Kč, dojde-li k úmrtí rodinného příslušníka žadatele o udělení mezinárodní ochrany (§ 13 odst. 2 a § 14b odst. 2), který byl v době úmrtí hlášen k pobytu v přijímacím nebo pobytovém středisku.

⁹⁾ § 2 a 3 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

³²⁾ § 29 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

¹⁷⁾ § 5 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb.

§ 3 nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima.

I. Materiální benefity

Žadatel o udělení mezinárodní ochrany je oprávněn v průběhu azylového řízení pobývat v azylovém zařízení a zde je rovněž oprávněn čerpat materiální a jiné benefity související s jeho pobytem ve středisku. Ministerstvo prostřednictvím Správy uprchlických zařízení zajišťuje v přijímacích a pobytových střediscích veškeré nutné materiální podmínky. Které to jsou, upravují odstavce 1 a 2. Správa uprchlických zařízení je **odpovědná za zajištění zákonem vymezených služeb** a může poskytování těchto služeb zajistit i smluvně mimo pobytové středisko, což se děje zejména v situacích osob se závažným zdravotním postižením nebo u osob těžce nemocných.

Nárok na tyto služby je vázán na hlášený pobyt osoby v příslušném azylovém zařízení. Žadatelé si mohou zajistit i bydlení mimo zařízení, to však za předpokladu, že si mohou pobyt na tzv. **privátu** zaplatit z vlastních finančních prostředků (více viz komentář k § 43). Zajištění a hrazení zdravotní péče je upraveno v jiných ustanoveních (zejména § 88 zák. o azylu) a je vázáno na všeobecné zdravotní pojištění, na něž vzniká žadateli nárok automaticky již podáním žádosti o udělení mezinárodní ochrany.

II. Povinnost podílet se na úhradě nákladů

Žadatel o azyl je však povinen podílet se, alespoň částečně, na úhradě těchto služeb. To samozřejmě za předpokladu, že disponuje určitými finančními prostředky. Podílení se na nákladech spojených s každodenními potřebami předpokládá i u jiných přijímací směrnice. Nicméně povinnost podílet se na úhradě životních nákladů je limitována **rámcem životního minima**. Jinými slovy, žadatel je povinen uhradit náklady za ubytování a stravu v azylovém zařízení, pouze pokud disponuje více finančními prostředky, než je životní minimum. Částka životního minima mu musí vždy zůstat pro osobní potřebu. Částky životního minima jsou určeny podle stejných právních předpisů jako u občanů České republiky. Například pro rok 2016 činí částka pro jednotlivce 3 410 Kč a pro rodinu s dvěma nezletilými dětmi 10 560 Kč.

Částka za úhradu stravy a ubytování poskytovaných v azylových zařízeních žadateli je propočítána za jeden den a od tohoto určení se i odvíjí případný požadavek na úhradu nákladů ze strany žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Přesné částky stanoví **vyhláška č. 376/2005 Sb.**, kterou se stanoví výše úhrady za stravu a ubytování poskytnuté v azylovém zařízení, výše kapesného a termíny jeho výplaty

III. Finanční benefity

Zákon umožňuje osobám ubytovaným v azylových zařízeních poskytnutí finančního příspěvku, a to zejména místo stravování. Opět půjde o měsíční částku vypočtenou podle zákonů v oblasti sociálního zabezpečení, která odpovídá životnímu minimu žadatelů o azyl. Tento finanční příspěvek je vyplácen v zařízeních, kde se neposkytuje strava, tzn. není tam personál, který by zajišťoval společné stravování, a žadatelé si tak zajišťují stravu sami. V současnosti se strava neposkytuje v žádném z pobytových středisek, a tedy žadatelé, kteří jsou zde, často poměrně dlouho, ubytováni, si stravu, včetně vaření a nákupů, zajišťují sami. Tyto příspěvky tak primárně slouží k zajištění nákupu stravy a dalších nezbytností. Pobytová zařízení jsou plně vybavena kuchyňkami, kuchyňskými potřebami i nádobím.

V případě **lékařsky doporučeného dietního stravování** je možné tento finanční příspěvek ještě **zvýšit o přesně stanovenou částku**. Tuto částku stanoví vyhláška a vyhláška rovněž určí příslušnou specializaci, kterou lékař předepisující dietní stravu musí mít. Například dietu z důvodu těhotenství je oprávněn předepsat pouze gynekolog, podobně třeba v případech celiaků.

Kapesné podle odst. 1 písm. b) se v zásadě vyplácí pouze v přijímacích střediscích, kde žadatel o azyl obvykle stráví dobu v řádu dní. Výši kapesného upravuje již zmíněná vyhláška. V současnosti se jedná o 30 Kč na osobu a kalendářní den. Funkci kapesného v pobytových střediscích plní finanční příspěvek, který již částku ve výši kapesného zahrnuje.

Obligatořně a bez nutnosti o poskytnutí této částky požádat poskytuje ministerstvo v uvedených případech i tzv. pohřebné podle odst. 9.

IV. Odnětí části finančních benefitů

V případě nutnosti a za přesně stanovených podmínek lze rozhodnout o **snížení poskytovaného finančního příspěvku na 1 měsíc**. Proti takovému rozhodnutí je možné podat rozklad podle správního řádu. Zákon rovněž zapovídá uložit tuto sankci, pokud už za stejné jednání udělil pokutu podle § 93, a tedy rozhodl o spáchání přestupku. Zákon tímto zamezuje možnému dvojímu postihu za stejné nežádoucí jednání.

Judikatura:

C-79/13 *Saciri* (povinnost zajistit přijímací podmínky)

§ 42a (Kapesné)

(1) Kapesné se poskytuje pouze za dobu přítomnosti žadatele o udělení mezinárodní ochrany v azylovém zařízení.

(2) Kapesné se vyplácí ve výplatním termínu stanoveném prováděcím právním předpisem. Pokud se žadatel o udělení mezinárodní ochrany bez závažného důvodu ve výplatním termínu k výplatě kapesného nedostaví, nárok na kapesné za dané výplatní období zaniká.

(3) Vykonává-li žadatel o udělení mezinárodní ochrany starší 18 let ubytovaný v přijímacím nebo pobytovém středisku činnosti ve prospěch ostatních žadatelů o udělení mezinárodní ochrany, které slouží ke snadnějšímu přizpůsobení na prostředí azylového zařízení a zároveň přispívají k řádnému chodu azylového zařízení a zlepšení vzájemného soužití, může obdržet zvýšené kapesné. Tyto činnosti lze vykonávat na základě zadání učiněného vedoucím azylového zařízení v rozsahu nejvýše 12 hodin měsíčně. Celková výše kapesného po zvýšení může činit až dvojnásobek kapesného stanoveného prováděcím právním předpisem.

(4) Ministerstvo vyhláškou stanoví výši kapesného za kalendářní den podle věku žadatele o udělení mezinárodní ochrany a termíny výplaty kapesného pro přijímací a pobytová střediska.

I. Kapesné

Podle § 42 má žadatel o udělení mezinárodní ochrany právo na **kapesné**, jehož výše je stanovena příslušnou vyhláškou (více v komentáři k § 42). Kapesné se vyplácí pouze v tom případě, kdy žadatel nepobírá finanční příspěvek podle § 42. Prakticky se tedy kapesné vyplácí **pouze v přijímacích střediscích**, kde je poskytována strava formou společného stravování.

Kapesné náleží pouze za ty dny, kdy je žadatel fyzicky přítomen v azylovém zařízení. Žadatel je rovněž povinen si kapesné vyzvednout ve výplatním dni, jinak nárok na kapesné zaniká. Uvedená vyhláška stanoví i výplatní dny. V přijímacím středisku jde zpravidla o jeden den v týdnu, vzhledem k tomu, že v přijímacím středisku jsou žadatelé umístěni kratší dobu než v pobytovém středisku. Jsou však stanoveny tzv. mimořádné výplatní dny, kterými je reagováno zejména na situace, kdy si žadatel nemohl vyzvednout kapesné z objektivních důvodů (např. hospitalizace).

II. Možnost zvýšit kapesné

Zákon rovněž předpokládá možnost zvýšení vypláceného kapesného jako odměnu za činnosti prováděné ve prospěch zlepšování soužití a prostředí v azylovém zařízení. Zákon stanoví striktní ochranná omezení vůči žadateli (maximální časová dotace takovéto činnosti je 12 hodin měsíčně).

§ 43 (Finanční příspěvek pro osoby žijící mimo azylová zařízení)

(1) Žadatel o udělení mezinárodní ochrany hlášený k pobytu mimo pobytové středisko si hradí náklady spojené s pobytem na území z vlastních prostředků, s výjimkou zdravotních služeb (§ 88).

(2) Žadateli o udělení mezinárodní ochrany hlášenému k pobytu mimo pobytové středisko lze s ohledem na prokázané majetkové a finanční poměry jeho nebo jeho rodiny poskytnout na jeho žádost finanční příspěvek až do výše

- a) 1,6násobku částky životního minima žadatele stanovené zvláštním právním předpisem⁹⁾, je-li posuzován bez společně posuzovaných osob (§ 42 odst. 3),
- b) 1,5násobku částky životního minima žadatele a společně s ním posuzovaných osob (§ 42 odst. 3), jsou-li společně posuzovány 2 až 3 osoby,
- c) 1,4násobku částky životního minima žadatele a společně s ním posuzovaných osob (§ 42 odst. 3), jsou-li společně posuzovány 4 osoby,
- d) 1,3násobku částky životního minima žadatele a společně s ním posuzovaných osob (§ 42 odst. 3), je-li společně posuzováno 5 a více osob;

finanční příspěvek se neposkytne, pokud žadatel o udělení mezinárodní ochrany pobývá na území na základě povolení k pobytu uděleného podle zvláštního právního předpisu.⁴⁾ Celková doba, po kterou je v průběhu řízení o udělení mezinárodní ochrany poskytnut finanční příspěvek, může činit nejvýše 3 měsíce.

(3) K řízení o poskytnutí finančního příspěvku podle odstavce 2 je příslušné ministerstvo.

(4) Žadatel o finanční příspěvek podle odstavce 2 je povinen uvést své finanční a majetkové poměry, popřípadě finanční a majetkové poměry své rodiny formou čestného prohlášení a doložit je všemi dostupnými doklady.